

לה ונותנים את דעתם לקיימה הקב"ה לא ימנע טובו ויסייע אותם לעשותה.

והנה עיקר גאולת ישראל ידענו שאך בנו הדבר תלוי בהכשר מעשינו, ובפרט בענין לימוד התורה כמש"א חז"ל (בבא בתרא ח ע"א) "אי תנו כולהו עתה אקבצם". והנה זה פשוט שדרכיו הישרים ב"ה מחייבים לקבע איזה מעשה רשום שע"י זכות זה יושע ישראל, כמו שמצינו בגאולת מצרים נתן להם פסח ומילה כדי שימצא בידם זכות להגאל (ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שנה), והנה אופן הגאולה כיון שישראל צריכים לסבב אותה ע"י זכות ומצוה, ממילא מובן שכל שתה"י המצוה במעלה יותר גדולה כה תה"י מעלת הגאולה, שהרי יש לצייר כמה מעלות באופן הגאולה, דהיינו ערך גדולת ישראל וחכמתם וכבודם וכאלה הרבה, אמנם בכל מצוה יש בה מדרגות ואפשר לקבע שתה"י המצוה גורמת הגאולה דווקא כשתה"י ביד ישראל ברוממות המעלה, או שיה"י בידה לגרום הגאולה תיכף כשיתחילו ישראל לשום פניהם בה ולכוין על עשייתה, אע"פ שעודם בראש דרכם ועוד עליהם להתעלות אל שלמותה.

והנה מדתם של אברהם יצחק ויעקב נודע שהם למפרע נגד ג' עמודי עולם תורה ועבודה וגמ"ח, שכל אחד מאלו ג' אבות הקנה בישראל קנין קדוש להשריש בתוכנו קיום עמודו המיוחד לו. אברהם מדת החסד וע"כ נקראו ישראל (תהילים מז י) "נדיבי עמים... עם אלקי אברהם". יצחק העבודה והמסירות נפש לד' ית' שהוא כולל כל עבודות שבעולם. ויעקב עסק התורה כנודע משקידתו, וכתוב (מיכה ז כ) "תתן אמת ליעקב" ותורה כתיב בה אמת, "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג ד) כי זכותו גרם עסק תורה בישראל, וא"י נקראת "נחלת יעקב", כי א"י מיוחדת לתלמוד תורה כדחז"ל (בראשית רבה טז ד, ספרי ריש פרשת עקב) "אין תורה כתורת א"י" ו"אזירא דא"י מחכים" (בבא בתרא קנח ע"ב) בעסק התורה, ו"חד מנייהו עדיף כתרי מנן" (כתובות עה ע"א).

והנה התורה יש בה מדרגות בלימודה; חלק ראשון עצם הלימוד מצד עצמות ידיעת התורה, שדבר זה חובה על הפרט להשיג בתורה כאשר תמצא ידו, ועל הכלל להשתדל שתה"י ידיעת התורה בישראל במעלה היותר גדולה שאפשר, ודבר זה אין קץ לעילוי שהרי ידיעת התורה אין לה קץ. וחלק שני הוא חיוב ידיעת התורה כדי לדעת מה יעשה ישראל, איך לקיים כל המצות ואיך ללכת בכל הדרכים שהם נחת רוח לפני אבינו שבשמים ב"ה, וזה החלק אע"פ שגדול ורחב הוא מאד מ"מ יש לו קץ ותכלית, כי המעשים מוגבלים.

והנה ההולך בדרך עושה לו אוהל והיושב במקומו בונה לו בית. בעיני השלמות יקרא מי שבא אל מחוז שלימותו יושב בבית, ומי שלא בא ומתעתד להשיג יותר נקרא שהוא באוהל, כתכונת עובר דרך שלא בא עדנה אל המנוחה.

עוד אושיבך באהלים כימי מועד

ואגה באלוך גשור וקוה אל אלוךך גמיז

1 ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר וקנה אל אלהיך תמיד. כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב. ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי כל יגיעי לא ומצאו לי עון אשר חטא.

ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים
כימי מועד. (הושע יב)

2 "עוד אושיבך באהלים" - אכרית מתוכך סוחרי מרמה ואושיבך באהלים אעמיד מתוכך תלמידים עוסקים בתורה "כימי מועד" - כימי מועד הראשון שהיה יעקב איש תם יושב אוהלים. (רש"י, פסוק י)

3 "עוד אושיבך באהלים" - עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיב אותך בדרך באהלים כמו בימי הזמן ההוא. שיצאת מארץ מצרי' כי עד עולם לא תסור השגחתי ממך. (מצודת דוד, פסוק י)

4 "עוד אושיבך באהלים כימי מועד", תשובו להיות עניים יושבי אהלים מחסרון בית ומעון כמו שהיית בימי מועד צאתך מא"מ. או שתהיו שובת ממקנה וקנין וכל ממכר מעוני וריש כמו ששובתים ממסחר בימי המועדים וימים טובים. (מלבי"ם, פסוק י)

5 "כה אמר ד' הנני שב שבות אהלי יעקוב" (ירמי' ל יח) ואמרו חז"ל ע"ז (בילקוט ריש עמוס) "לפי שנאמר (בראשית כה כז) 'ויעקב איש תם יושב אהלים', א"ל הקב"ה אתה התחלת באהלים חייך שנשוב לירושלים באהלים בזכותך. א"ר שמואל בר נחמני שבות אהלי אברהם ויצחק אין כתיב כאן אלא אהלי יעקוב..."

הנה זאת נודע אע"פ שהבחירה מסורה לאדם ופועל הטוב בידו הוא מ"מ צריך סיוע ועזר ד' שיעלה בידו המעשה הטוב, ומכש"כ שלא יחסרו לו מכשירי המצוה, וחז"ל אמרו (שבת קד ע"א) הבא לטהר מסייעין אותו, ואם אפי' ביחיד מצאנו שהשי"ת מסייע על אחת כמה וכמה זכותא דרבים דנפיש ודאי כל זכות ומצוה שישראל צריכין

והנה מצאנו יעקב אבינו קרא בהמ"ק בית (בראשית כח ז'), וכאן אנו מיחסים ליעקב שם אוהל. אבל באמת יעקב אבינו השקיף על יסוד לימוד התורה בישראל ונגד חלק התורה המעשית ששייך בו גבול והנחה בבואו אל מחוז חפצו, וכשישראל שרויים על אדמתם ומושגחים באור פני מלך, יוכלו הרבה בנים לימודי ד' להשלים עצמם בידיעת כלל התורה המעשית, א"כ יקראו אח"כ יושבי בית לענין זה החלק, כי אין להם עוד דרך ללכת אל השלמות שכבר הגיעו. אבל נגד יתר חלקי התורה שמצד עצם יגיעתם שקידתם חובה עלינו עיקר השלמות בה הוא רק הנועם והחשק להשיג יותר, ומעולם אין שייך בה שיבוא אל מחוז חפץ רק ילך מחיל אל חיל, א"כ לעולם הוא יושב אוהל. (מאורות הראיה, שבועות, להחזקת תורה בארץ ישראל)

6 וז"ש "ישב אהלים", כי אוהל נקרא דירת עראי. והנה בטבע הכל קבוע, חוקות שמים וארץ לא ימוטו, ע"כ העולם דירת קבע. אבל בהנהגת התורה, שהעולם כפוף לה, משתנים הדברים שבטבע לתועלת שומרי תורה, כ"שמש בגבעון וכו'" (יהושע י"ב) וכהנה רבות. ע"כ נקרא אצל איש כזה כל העוה"ז רק בשם אוהל עראי. (מאורות הראיה, פרשת זכור)

7 ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן, כי מטא למערתיה דר' חייא איעלמא מיניה, חלש דעתיה. אמר: רבש"ע לא פלפלתי תורה כמותו? יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריבצת.

כי הוה מינצו ר' חנינא ור' חייא, אמר ליה ר' חנינא לר' חייא: בהדי דידי קא מינצית? ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי.

אמר ליה ר' חייא לר' חנינא: בהדי דידי קא מינצית? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל.

מאי עבידנא אזלינא ושדינא כיתנא וגדילנא נישבי וציידנא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי ואתנו אהדדי ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל.

היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא. אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא. (בבא מציעא, פה, ע"ב)

8 אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנאמר נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא

בספרתך א"ר יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש מלמד שרגש עליהן הר להורגן... וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כולן אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן. (שבת, קה, ע"ב)

9 א"ר יהודה א"ר, כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו, שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח בהר אפרים מצפון להר געש, מלמד שגעש עליהן ההר להרגן. ההתעצלות משמעותה שהוא כן עוסק בהספדו של החכם, אלא שהוא מתעסק בו בעצלות ולא בכל המילוי של הכבוד הדרוש להיות חרד להכבוד הנעלה, הראוי להבליט ביחש להספדו של חכם. ותוכן העצלות בא (ה), מפני שבכל ההערכה של החכם הלא ישנן מעלות גלויות, שבחיי החכם נתגלו לרבים ורבים נהנו מאורו, אבל עלינו לדעת שהרבה יותר ממה שהחכמה וכל יתרונותיה המקושרים עם נפש החכם יכולים להתגלות במפעלים ובביטויים, ישנו אוצר סתום וחתום, אוצר גנוז, שהוא בנפש החכם, שסגולתו המקודשת היא פועלת ג"כ באופן מוסתר וצנוע גם על האיכות של ההשפעות המגולות, שהערכתן היא נודעת וניכרת. ו כל המתעצל בהספדו של חכם, אין כל האוצר הגנוז שנחסר מהעולם על ידי הסתלקותו של החכם נוגע (ת) אל לבבו, וכל מה שהוא מספיד אותו איננו נוגע כ"א על דבר הדברים הגלויים, והתועלת המעשית המפורסמת שהכל מרגישים את חסרונו בעת סילוקו של החכם. אבל באמת זאת היא עצלות מפסידה מאד, כי לא די שלא נגע זה המספיד המתעצל בעצם הכח הנשגב של החכם, שערכו הסגולי אין לו שיעור והערכה במדות החושים וארחות הפרסומים, אלא שגם ההרצאה על דבר הענינים הגלויים, אינה באה לאמתתה ע"פ ערכם וסדרם האמיתי, מפני (ם) שכולם הלא הם יונקים בפנימיות מאותו הכח הגנוז שלא נחשף ולא נתגלה לרבים. (עין איה, שבת ב, פרק שלשה עשר, ו)

10 הויתנו הזמנית היא ניצוץ אחד מההויה הנצחית, של הוד נצח הנצחים, ואי אפשר להוציא אל הפועל את אוצר הטוב הגנוז בהתוכן של חיי הזמן רק על פי גודל התאמתו לחיי הנצחים.

האנשים הגדולים באים להמבוקשים היותר קטנים בדרכים של גדלות

(אורות הקודש ב, שעת)